

fölfogást elejtette a tudomány, de az előbbi érvényben van és szerző is osztozik benne, bár az ellenkezőt látszik állítani és bizonyíthatni. Ép az ily kényes problémák tárgyalásánál fődolog a szabatosság.

A dolgozat III. részének címe: *Az ó-francia hősköltészet virágzásának és hanyatlásának korszaka*. Szerző d'Héricault, Gautier és G. Paris nézeteivel szemben csak két korszakot különböztet meg a francia epopoea fejlődésében: a virágzás korát a XIII. századig és a hanyatlás korát, melybe a többi, későbbi költemények tartoznak. E felosztás egyszerű és kényelmes, de mégis nem egészen helyes, hogy így a II. korszakba roppant nagy számú és igen eltérő tárgyú, jellegű s értékű művek esnek. A dolgozat hátralevő része e két korszak termékeinek rövid és igen általános jellemzését adja, mely, néhány fővonást nem tekintve, nem szolgáltat világos és határozott képet. Látszik, hogy a szerző többet olvasott, mint a mennyit földolgoznia tere és talán ideje volt. A mit ezuttal ad, első általános tájékoztatásra hasznos, de tudományos értéküekké csak úgy fognak válni tanulmányai, ha egyes kérdéseket vagy műveket behatóan és lehetőleg önálló kutatások alapján minél önállóbb ítélettel tárgyal, és a fölvetett problémáknak szabatos formulálására és megoldására törekszik.

HEINRICH G.

VEGYESEK.

— A Budapesti Philologiai Társaság f. évi márczius 13-ikán *felolvasó ülést* tartott. Elnök Ponori Thewrewk Emil, jegyző Pecz Vilmos. A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után 1. *Némethy Géza* bemutatta néhány coniecturáját Firmicus Maternushoz. 2. *Fialovszki Lajos*, kinek a gyűlés programinja szerint «A meghonosodó idegen szók írásáról» kellett volna értekezni, kijelenti, hogy értekezésének felolvasását akkorra kívánja halasztani, a mikor Kalmár Eleknek egyik utolsó ülésünkön felolvasott és Takács Istvánnak a Phil. Közlöny szerkesztőségéhez bektldött hasonló dolgozatai az Egy. Phil. Közlönyben megjelentek, hogy így a három dolgozat alapján a gyűlés az idegen szók helyesírásának kérdését megvitathassa. Ezen kijelentése után a következő indítványt nyújtja be: 1. Mondja ki a philologiai társaság, hogy a meghonosodó idegen szók helyesírása kérdésének tisztázását szükségesnek látja s erre a M. T. Akadémia figyelmét is felhívja. 2. Mondja ki a phil. társaság, hogy az Akadémiának szánt memorandum, illetőleg a kérdés megvilágítása érdekében, hazánk irodalmi és tudományos társulatait, egyesületeit és testületeit átíratl nyilatkozására kéri föl. 3. Küldjön ki a társaság a maga kebeléből amaz átíratnak megszerkesztésére három tagu bizottságot. — A gyűlés, elnök és alelnök fel-

szólalásai után, azt határozza, hogy a tárgy Kalmár Elek, Takács István és Fialovszki Lajos értekezéseinek az Egy. Phil. Közönyben való megjelenése után tétessék megbeszélés tárgyává. 3. *Piukovics Gábor* Vitkovicsról mint szerb íróról értekezett.

Ezután *választmányi ülés* következett. Elnök: P. Thewrewk Emil, jegyző: Fináczy Ernő. Jelen voltak: Heinrich Gusztáv, Pecz Vilmos, Cserhalmi Samu, Pozder Károly, Kassai Gusztáv, Fröhlich Róbert és Maywald József.

1. A múlt ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

2. Az első titkár felolvassa Némethy Géza következő indítványát:

Tekintettel arra, hogy hazánkban a classica philologia ma már azon fokon áll, melyen parancsolólag lép fel úgy az általános, mint a hazai tudomány érdekében a külfölddel való közvetlen érintkezés szüksége, melynek eleget tenni, ha e tudományt tisztán magyar nyelven műveljük, lehetetlen;

továbbá, hogy a külfölddel való érintkezésnek az a mai nap már divatossá válni kezdő módja, mely szerint kiválóbb tudósaink külföldi folyóiratokban szétszórva, főleg német nyelven írnak, tudományunkat nem mint magyar tudományt tünteti fel s a nemzetre nézve morális veszteséggel jár,

tegye a philologiai társaság megbeszélés tárgyává egy szakszerű, *latin nyelvű és tisztán a classica philológiára szorítókozó folyóirat* megalapítását, mely alkalmas legyen egyrészt arra, hogy a hollandiai Mnemosyne példájára hazai erőinket együttesen léptesse fel, másrészt, hogy külföldi írók bevonásával általánosabb érdekű legyen. Budapest, 1889 márcz. 13. ».

A választmány az indítványt egyelőre tudomásul veszi.

3. *Megválasztatnak* rendes tagoknak 1889-től kezdve: Mazuch Ede ungvári főgymn. tanár (aj. Vajdady Géza); főt. Schöffler István, minorita r. misés pap, okl. gymn. tanár Szilágy-Somlyón, volt rk. tag (aj. Cserhalmi Samu); Dr. Radnai Rezső, vallás- és közoktatásügyminiszteri fogalmazógyakornok, volt rk. tag (aj. Cserhalmi Samu); Alexits György, szolnoki főgymn. tanár (aj. Timár Pál); főt. Varga József, kolozsvári főgymn. tanár (aj. Várkonyi Endre); Szinger Kornél eddig rk. tag (aj. P. Thewrewk Emil); Zolnai Gyula, főreálisk. tanár Székesfehérvárott (aj. Simonyi Zsigmond). — Rendkívüli tagoknak megválasztatnak 1889-től kezdve: Schmidt Frigyes és Faragó János bölcsészeti-hallgatók Budapesten, (aj. Weiss Rezső), főt. Kaposy Endre, Liszkay Etele, Szalay Gábor, Tautz Adorján és Werner Adolf cziszt. rendű tanárjelöltek (aj. Pozder Károly). — Meghaltak: Schott Vilmos, berlini egyetemi tanár, tiszteletbeli tag, és Székely Ferencz, nagyenyedi főgymn. tanár, rendes tag. — Kilépett: Verbirs Andor, rk. tag. — Rendes tagok száma: 303, rendkívüli: 63, tiszteletbeli: 7, alapító: 5, előfizető: 145.

4. A pénztárnok bemutatja jelentését. 1888 nov. 25-től 1889 márcz. 13-ig volt a társaság bevétel: 1386 frt. 32 kr., kiadás 419 frt. 50 kr. Átvitel: 966 frt. 82 kr. — Tudomásul szolgál.

5. Heinrich Gusztáv jelentést tesz a Pótkötetről, melynek első része

ki van már szedve. Azon véleményben van, hogy a pótkötet két félben adassék ki, és pedig most az első fele, később, talán ősszel, midőn az első fél kelendőségéből lehet majd a nyomtatandó példányok számára következtetni, a másik fele. A pótkötet első folyama meg fog küldetni minden tagnak. — A választmány az előterjesztést magáévá teszi és megbízza a szerkesztőket, hogy ehhez képest intézkedjenek.

Egyéb tárgy nem lévén, Elnök az ülést berekeszti.

— **Her és Meister.** A minnedalosok párisi nagy kiadásában némely költők *her-*, mások *meister*-nek vannak czímezve, s az általános felfogás szerint amazokat a *her* (úr) czím nemeseknek, az utóbbiakat a *meister* (mester) czím polgári származásuaknak jelöli. De a dolog nem ily egyszerű, mint közönségesen látszik, mire Grimme Fr. a *Germania* utolsó füzetében (XXXIII, 437) figyelmeztet. A párisi fényes kézirat 140 költőtől közöl műveket. E költők közt van négy császár és király, három herceg, három örgróf, hét gróf, három vágróf, három pohárnok, egy asztalnok, egy marsall; 54 Herr, 5 *der von* —, két pap, 9 *meister*, 46 minden czím nélkül. Ez utóbbiak közül 21 bizonyosan nemes származású, míg a többieknek családjáról eddig biztosat nem állíthatni. *Herr* tehát nem jelenti a nemes általában, hanem csupán az alsó nemesség tagjait, főleg a ministerialisokat és liberi-ket. Magasabb rangú nemes sohasem kapja a *her* czímet (valamint oklevelekben soha a *dominus* czímet). *Meister* pedig a. m. városi lakos (a ki lehetett azért nemes is). De igen is bizonyítja a költőknek nemesi vagy polgári származását a *czímer*. A kinek czímerében sisak és kard van, az nemes, a kinek czímere ezek nélkül való, az (pl. Gottfried v. Strassburg is) polgári családból való. E felfogás alapján e kéziratnak 117 költője nemes származású, 21 polgár, kettő (Klingsor és Winsbeke) félreértésen alapuló nevek.

— **A Wieland-mondáról,** melynek eredetéről oly eltérőek a vélemények, érdekes tanulmányt irt Golther V. a *Germania* utolsó füzetében (XXXIII, 449—450. l.). A monda összefüggő teljes alakja csak két északi forrásban maradt reánk, az eddai *Völundarkvidhában*, melyben Wieland története a hattyús leányok mythoszával van összekapcsolva, és a *Thridhrekssagában* (cap. 57—79), mely meséli, hogy Wieland híres kevécsot egy király megbénította, hogy kizárólag neki dolgozzék. Wieland bosszúból megöli a király fiait és meggyalázza leányát, ki fiút szül tőle; azután árnyakat készít magának és elreptül. Ez a monda eredeti alakja, míg az eddai elbeszélés idegen elemekkel keveri össze a hősnék történetét. A mondát ismerték északi és déli Németországban, az angolszászok és a francziák. Az északi és francia hagyományok egytűvé tartoznak; ezt bizonyítja a hősnék neve: amott Waland (miből Skandináviában Völundr lett), emitt Galand, míg az angolszász Weland s a német Wieland (régében Wealand, Wialand) ismét azonosak. A monda az összes hagyományokban annyira azonos tárgyú (még a mellékes vonásokban is), hogy e különböző változatok nem vezethetők vissza egy ősgermán mondára; ellenben kétségtelen, hogy a hagyomány valamely néptörzsnél keletkezett és ettől került a többiekhez. A monda nem keletkezhetett Skandináviában, mit már az összes

szereplők nevei bizonyítanak; hanem német eredetű. A Wieland-monda feltűnően hasonlít a Vulcanus- és Dædalus-mondákra, melyeknek úgy szólván összekapcsolása. Vulcanus erőszakot követett el Minerván és Dædalus önalkotta szárnyakon menekült Minos hatalmából, sőt Icarus bukását is ismétli Eigill, Wieland öcsese (Thidhr. cap. 77). Ez egyezések nem származhatnak véletlenből, hanem csakis az antik elemek hatásából, melyet Bugge már évek előtt az összes skandináv hagyományokra föltételezett és (bár a részletek magyarázatában túlhajtva) kimutatott. Ez antik hatás a mondának német alakjára közvetlen, a skandinávra közvetett volt.

A monda a frankoknál keletkezett, kik Galliába érkezéskor itt még virágzásukban találták az antik tanulmányokat. Itt nagyon el voltak terjedve a latin mythographusok művei is, melyek az antik mondákat és meséket száraz, egyszerű, de ép azért könnyen elsajátítható kivonatokban tartalmazzák. A Wieland-mondát ez elbeszélések alapján alkotta egy nagy tehetségű frank ember, a kinek főérdeme a Vulcanus- és Dædalus-monda összekapcsolása, mire talán az ó-kori etymologusok (Vulcanus-Volicanus, ki a levegőn át repül) primitív okoskodásai is vezették. A *Weland* név igen gyakori german név, mely egy *uēlan* (skand. *vēla*) igére vezet vissza, és ez a. m. művésznak, ravasznak lenni (tehát a. m. *Audāloç*, Faber, Fabricius); a *Waland* alak a «Volicanus» befolyása alatt keletkezett. Tehát e mondában az ősgermán mythosznak semmi nyoma; a Wieland-monda nem is a népnek, hanem *egy* geniális (VI. századi) költőnek alkotása, mely azonban (valószínűen költői földolgozásban) gyorsan átment a nép birtokába. A frankoktól kapták a mondát a IX. században a francziák és a X-ikben az izlandiak, kik azt a *Völundarkviða*-ban földolgozták. Az angolszászokhoz s németekhez már előbb került (Beóvulf és Waltharius). Ugyanez időben s ugyanitt keletkeztek a Walthari- és a Nibelung-monda, melyek a IX. században a frankoktól közvetlenül s a XIII-dikban északnémet közvetítéssel kerültek Skandináviába. A mythikus elem nem volt meg eredetileg e mondákban, csak a IX. s X. században került bele a skandinávok hitéből, mely ez időben, közvetlenül a keresztyén térítés előtt, virágzásának legfényesebb korát élte. Mind a három esetben az eredeti a *frank* monda. Skandináv és német monda nem álltak mindig közvetlen kapcsolatban egymással; sokszor mind a ketten, egymástól függetlenül, a frank mondából fejlődtek.

— Sebesi Job újabb népköltészeti gyűjtései. *Erdélyi népköltészek* és *Adalékok népköltészeinkhöz* czímen két gyűjteményt találunk «Az Erdélyi Múzeum-egylet kiadványai»-nak múlt évi V. kötetében. Mivel e költemények legtöbbje balladaszerű termék, ha terjedelmileg nem is (mert mindössze csak két nyomtatott ívet foglalnak el), de tartalmilag méltán felkölthetik a népköltészet barátjainak figyelmét. Ezen eshetőségre számított már a gyűjtő is, mert az első közléshez csatolt ismertetésben jó eleve figyelmeztet bennünket, «hogy nem mind balladák biz ezek, sőt alig akad köztük irmagnak ballada». Elkészült különben azon másik eshetőségre is, hogy akadhatnak majd olyan olvasói is, a kik mellőzve a jelentéktelen műfaji szempontot, gyűjtéseiben az ethnológiai és a még fontosabb költői.

jelentőségeket fogják keresni. Ezek előtt aztán úgy mentegedőzik, hogy a megválogatásnál nem alkalmazott valami éles kritikát, mert «az én törekvésem, mondja, csak oda irányúl, hogy összeszedjek, a mennyit képes vagyok s anyagot adjak a magamnál hivatottabbak kezébe». Biz ez elég öreg hiba. Ilyen elvekkel ma már csak gyűjteni lehet, de valamit ki is adni nem szabad. Úgyis elég sok már nálunk a megrostálatlan gyűjtemény: minek tehát a bennök való eligazodást új szemetessel is gyarapítani?

Az önként bejelentett hibák előtt szemet húnyva, találunk még egyéb fogyatkozásokat is. Így a többek között minden jó szándék mellett sem tudjuk okát adni annak, hogy miért közöl olyan darabokat is, melyekben a már meglevőktől sem formai, sem tárgyi eltérés nem észlelhető. Mert a mi kis különbség mégis van, az csakis a felmondó rossz emlékezetének és merésznek épen nem mondható rögtönzéseinek tudható be; holott az új közlés csak akkor volna indokolható, hogyha benne a nép öntudatos változtatása, tovább képzése, szóval a nép alkotó erejének, költői képességének valami új nyoma volna felismerhető. Hajlandók volnánk ezen felesleges darabok létjogát valami enyhébb körülménynek, pl. közlési mohóságnak tulajdonítani, ha némely magyarázó sor el nem árulná, miszerint egyenesen abban leledzik, hogy Sebesi Jób gyűjteményeinket igen hiányosan ismeri. Pl. a «Sári bíró lánya» című töredéket, mint értékes ereklyét vezi fel a közlendők közé, világosan azért, mert ő csak az erdélyi változatát ismeri, pedig megvan Pap Gyulánál, a Nyelvőrben, az Arany-Gyulai-féle gyűjt. I. kötetében s hogy többet ne említsünk, földijénél, Benedek Elek-nél is a «Székely Tündérszág»-ban hallatlan rossz változatban.

Vannak gyűjtéseiben ezeken kívül olyan darabok is, melyeket majd a «nála hivatottabbak» úgy fognak jellemezni, hogy rajtuk irodalmi befolyás észlelhető. Értjük azokat, melyekben némely helyütt hiányzik a népköltészet két főjellemvonása, az egyszerűség és közvetlenség, s helyettök, mint kétségbe nem vonható bizonyítékok, czifraság és természetellenes keresettség észlelhető. Ezen kijelentés részünkről úgy értelmezendő, hogy Sebesi Jób nem ellenőrzi kellőleg azokat, a kik néki az adalékokat szolgáltatják; hanem tért enged tehetetlen erőlködéseiknek, a mi az erdélyi balladák egyszerű verselésébe könnyen becsúszhatott, de benne aztán hamar észre is vehető. Gyakran találunk csűrést-csavarást magán a tárgyon is, a mi szintén tulajdonítható a nép egyik fiának, de semmi esetre sem az egész népnek, mert a nép még nem érvényesítette vele szemben azon jogát, mely szerint valami újat elfogad, átalakít vagy épen elvet.

Az olyanféle termékek meg, minő az «Égető Birtalan», még jogtalanabbul páváskodnak a népköltészeti adalékok között, mivel az ilyenek csakis a kalendáriomok és a ponyva kétes értékű áruí útján kerülhettek a nép ajakára. Ha ezekkel szemben nincsen a gyűjtőnek elég érzéke a népies iránt, akkor vegye elő a kritika *legsűrűbb* rostáját, és még ez is, mint minden érték nélküli valamit, a szemét közé hullatja őket. Az ilyen jóhízemű fölvételnek köszönhetik a rájuk pazarolt nyomdafestéket azok is, a melyek idétlenségöknél fogva nem tulajdoníthatók másnak, mint a nép azon natu-

ralista rímelőinek, a kik nagy könnyedséggel hadarnak össze tücsköt-bogarat, vadlencsét-csermolyát.

. . . Az a közmondás «nem szabad a vizet saráig merni», vonatkozik ám azokra is, a kik a népköltészet üde forrását merik!

SEBESTYÉN GYULA.

KÖNYVÉSZET.

Ahn-Erényi, gyakorlati tanfolyama a német nyelv megtanulására. Hatodik kiadás, sajtó alá rendezte *Dr. Bokor József.* Budapest, 1889. Lampel, 176 l. Ára 60 kr. — Ez új kiadás, az előszó világos nyilatkozata szerint, a közoktatási tanács birálatának figyelembe vételével készült. Ez meg is látszik különösen a könyvnek magyarságán, mely tetemesen jobb, mint az előbbi kiadásé volt. De máskülönben a könyv most is oly kifogásos, hogy alig használható. Sok tekintetben ez új kiadásban még rosszabb lett. Az előbbi kiadásban pl. az összes német hangtörvények hangzókódolásoknak voltak nevezve, de nem voltak megkülönböztetve egymástól. Most olvassuk a 22. lapon: «Az Umlaut hangzómásulán, megkülönböztetendő a Ablauttól, mely hangmáslat» és a 71. lapon: «Itt megjegyezzük, hogy a németben hangzókódolás háromféle van, u. m. 1. Hangzólagyítás (Umlaut), — tehát nem hangzókódolás többé; 2. Hangzókódítás (Ablaut), — tehát nem hangzókódolás többé; 3. Hangzókódítás (?)!, Lautreinigung (?), midőn az *e* hangzó *i*-vé lesz.» És u. o. «Ez igék hangzókódítást nem szenvedtek . . . , a többiek hangzókódítást (Ablaut) szenvednek, u. m. *ich sehe, du siehst, er sieht; ich laufe, du läufst, er läuft.*» — de hisz ez nem Ablaut, hanem összekeverve a másik két hangzókódítás! És u. o. tovább folyik a zavar: «A jelen időben a hangzókódítás csak az egyes szám 2. és 3. személyében történik, u. m. *ich sehe, du siehst, er sieht; ich grabe, du gräbst*» stb. De hiszen ez megint nem Ablaut! — A szerző egyáltalában nem érti a dolgot; v. ö. pl. 86. l. «Számos erős vagy ó-raozású ige a parancsoló módban hangzókódítást nem szenved, így *kommen, kriechen, bleiben.*» De hát hogyan szenvedjenek ezek hangzókódítást, midőn ez, mint szerző maga is helyesen tanítja, abban áll, hogy az *e* átmegy *i*-be? Hol van itt egy *e*, mely *i*-be átmehetne? — Másutt is furcsákat tanít szerző, így a 72. lapon: «*Gehen*-ből a félmúlt idő *e* nélkül is használhatik» (tehát *gieng* és *ging*). Ez igaz, de a szerző nem látzik tudni, hogy ez egyszerűen helyesírási eltérés, mert különben érthetetlen, hogy az egyéb hasonló orthographiai eltéréseket miért nem sorolja föl. — A tájékozatlanság az ily sarkalatos nyelvtani dolgokban már maga is használhatatlenné teszi a könyvet. Hozzájárul, hogy nincsen szótár hozzácsatolva és hogy a gyakorlatok legnagyobb részt gyarló, nevetséges, sőt izléstelen mondatokból állanak. Ilyen módon csakugyan nem fogunk segíteni német tanításunknak sokfelé gyenge eredményén.

Boros Gábor. A magyar nemzeti irodalomtörténet vázlata. 6. javított kiadás. Budapest Lampel R. 1889. (8 r. 144, 433 és V. l.) 2 frt.

Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsélet-, nyelv- és történelemtudományi kiadványai. VI. kötet, 1. füzet, 1—95. l. — Tartalom: *Gróf Kuun Géza, Dora d'Istria.* — *Szász Béla.* A philosophia mint büntárs. — *Moldovan Gergely.* Az erdélyi román nép vallási ünioja Rómával. I. — *Fülöp Adorján.* Az ikerszók. — Óda Báróczi halálára, közli Ferenczi Zoltán. — Szakosztályi Értesítő.